

in de schaduw van de minaret

Eildert Mulder

Chocola met varkensvet erin? Haram!

In Maleisië en Indonesië heerste onlangs paniek dat er in chocoladerepen mogelijk varkensvet was verwerkt.

Haram, verboden voor moslims, dus. Het bleek loos alarm. Geen loos alarm in de provincie Qasim in Saoedi-Arabië. Vrouwelijke verpleegkundigen en doktoren daar gebruiken nagellak, lopen in strakke uniformen en dragen gouden sieraden. Verrasingsinspecties moeten helpen. Betrapte zondaresen krijgen een negatieve aantekening op hun jaarlijkse beoordeling.

Madani ziet liever dat moslims zich bezighouden met de strijd tegen Israël

De islamitische wereld hield zich ook met belangrijke zaken bezig, bijvoorbeeld bij monde van Iyad al-Madani, de nieuwe secretaris-generaal van de Organisatie van Islamitische Samenwerking. Tegen persbureau AP noemde hij als ergste probleem het sektarisme. Hij doelde vooral op de strijd tussen sjiieten en soennieten, bloedig uitgevochten in Syrië en Irak. Madani ziet liever dat moslims

zich bezighouden met de strijd tegen Israël en pleit voor een 'nieuw paradigma' voor de moslimwereld. Daarvoor zouden de opvattingen van 'gewone moslims' de basis moeten zijn.

Maar wat versta je onder een gewone moslim? Misschien lukt het beter om aan te geven wat ongewone moslims zijn, bijvoorbeeld rechters in Saoedi-Arabië die mensen het hoofd laten afslaan vanwege 'tovenarij'.

Misschien zou dat nieuwe 'paradigma' van Madani beter die 'gewone moslims' kunnen vervangen door 'gewone mensen'. Dan zouden ook christenen volwaardig kunnen meedoen, en moslims die volgens andere moslims geen moslims zijn, zoals ahmadi's. En wie weet zelfs agnosten.

Maar een zo vergaande godsdienstvrijheid is onder moslims vooralsnog een utopie. Zeker in Pakistan.

Afgelopen woensdag werd in Ontario de cardioloog Mehdi Ali Qamar begraven. Hij was van Pakistaanse komaf, had in Canada of de Verenigde Staten een comfortabel leven kunnen leiden. In plaats daarvan koos hij ervoor om in de Pakistaanse stad Chanab Nagar in een hartkliniek te werken. Hij was ahmadi en dat werd hem fataal.

Onbekenden schoten hem dood, voor de ogen van zijn vrouw en zijn twee jaar oude zoon. Hij laat nog twee andere zoons achter.

Paus Franciscus bidt met Abbas en Peres in Vaticaan

Paus Franciscus heeft zondagavond de Palestijnse leider Mahmoud Abbas en de Israëliëse president Sjimon Peres in het Vaticaan ontvangen. Abbas en Peres omhelsden elkaar in de foyer van het hotel waar de paus zijn intrek heeft genomen. Vervolgens begaven ze zich naar de tuin van het Vaticaan om samen te bidden.

Franciscus zei tot Abbas en Peres dat hij hoopte op 'een nieuwe reis' naar vrede. "Voor het sluiten van vrede is moed nodig, meer nog dan voor het voeren van oorlog", zei de paus. "Het vraagt moed om ja te zeggen tegen een vergelijk en nee tegen een conflict."

Volgens het Vaticaan heeft de paus hiermee geen andere politieke bedoeling dan te proberen de wens naar vrede tussen de twee partijen levend te houden. De gebedsbijeenkomst benadrukte de reputatie van de nieuwe paus als een leider die zich weinig aantrekt van diplomatiek of religieus protocol; de bijeenkomst werd haastig georganiseerd nadat de paus Abbas en Peres daar twee weken geleden tijdens een bezoek aan Bethlehem onverwacht voor had uitgenodigd.

Het gebed vond plaats in de tuinen van het Vaticaan. Er werden joodse,

christelijke en islamitische gebeden gehouden, in het Ivriet, Engels, Arabisch en Italiaans. De gebeden richtten zich op drie thema's die de drie godsdiensten gemeen hebben: dankbaarheid jegens God voor de schepping, vragen om vergeving voor mistappen in het verleden en gebeden om vrede.

Na het gebed schudden Franciscus, Abbas en Peres elkaar de hand en bezegelden ze hun vredeswens met het planten van een olijfbom. Peres (90) voegde een persoonlijke noot toe met een verwijzing naar het aflopen van zijn ambtstermijn. "Ik was jong. Nu ben ik oud. Ik heb oorlog meegeemaakt. Ik heb geproefd aan vrede. Nooit zal ik de getroffen families vergeten – ouders en kinderen – die de tol van de oorlog moesten betalen. Mijn hele leven zal ik nooit stoppen om mij in te zetten voor vrede, voor de toekomstige generaties. Laten wij de handen ineenslaan om dit werkelijkheid te laten worden."

Abbas bracht enkele politieke punten naar voren en zei dat de Palestijnen zuchten naar vrede, alsmede een 'waardig leven' en 'vrijheid in onze soevereine en zelfstandige staat'. "Wij willen vrede voor ons en voor onze burens", zei hij. (AP)

Gedachten en beelden gaan soms met ons op de loop, zegt Denker des Vaderlands René Gude. Wat kan helpen is mediteren, en dat lijkt precies op filosoferen.

INTERVIEW **Peter Henk Steenhuis**

Laat je niet in de luren leggen

“Wat ik zou doen als ik tien minuten in een vilten cocon moet zitten? Na drie minuten eronder vandaan komen, met de gedachte: nu heb ik zeven minuten over om nieuwe concepten te ontwikkelen, ik moet iets doen voor de toekomst.”

Zaterdag stond in *Letter & Geest* een gesprek met beeldend kunstenaar Ton van der Laaken over zijn vilten cocon, nu te zien in De Ketelfactory in Schiedam. Bezoekers worden uitgenodigd minstens tien minuten plaats te nemen onder de cocon, en hun telefoon af te geven. Dat de Denker des Vaderlands na drie minuten weer onder het vilt vandaan zou kruipen, betekent dit dat hij de waarde van de cocon ontkent?

“Nee. In het gesprek over het kunstwerk zegt Van der Laaken dat studenten de laatste jaren concentratieproblemen hebben en sterker geneigd zijn tot depressie. Dat zou zeker kunnen komen door een toenemende beeldenstroom, waarmee we allemaal te maken krijgen. Toch denk ik eerder dat Van der Laaken iets beschrijft waar wij mensen mee worstelen sinds we sedentair zijn geworden, op onze kont zijn gaan zitten. Wat hij een probleem van onze tijd noemt, speelt naar mijn idee al 15.000 jaar.”

Welk probleem is dat?

“Toen we nog niet sedentair waren, wisten we 's ochtends niet waar we 's avonds zouden slapen. Nu verandert onze omgeving nauwelijks, we fietsen dagelijks dezelfde route naar ons werk, doen boodschappen in dezelfde supermarkt en als we op reis gaan, keren we na een

paar weken keurig terug naar ons eigen huis.”

Dat lijkt me efficiënt.

“Zeer efficiënt. Uitgedrukt in neurofysiologische termen: wij zijn met slechts 10 procent van onze hersenen betrokken bij onze directe omgeving. De andere 90 procent gebruiken we om te plannen, causale verbanden te leggen, hypothesen te formuleren, of te mijmeren over het verleden.”

Heerlijk.

“Dat is maar de vraag. Dat krachtige vermogen om niet direct betrokken te zijn bij onze omgeving of bij de vraag wat wij over een paar uur moeten eten, heeft ervoor gezorgd dat we ons uit het hier en nu weg denken. Gedachten en beelden gaan met ons op de loop. Voor je het weet, tuur je bijna constant nostalgisch naar het verleden – dat verleden is ook een mer à boire. En wie het verleden nog niet genoeg vindt, blikst hoopvol in de toekomst: een mer à boire in het kwadraat. Of piekert over het heden, dat toch wel heel negatief te beoordelen valt. Verleden, toekomst, negatieve beelden over het heden – wij verliezen heel snel het contact met het directe leven. Gekmakend, is dat. Niet de dingen maken ons in de war, maar de voorstellingen die we van de dingen maken. Van die voorstellingen krijgen we concentratieproblemen, neigen we naar depressie.”

Als oplossing biedt Van der Laaken een meditatiecocon.

“Ja. Naar mijn idee zijn er twee grote stromingen binnen de meditatie. De ene noem ik voor het gemak nu even de oosterse vorm. De meest

René Gude: We kampen met een toenemende beeldenstroom

'Meditatie door ontspanning lukt pas na zeer lange oefening.' FOTO EPA

radicale vorm van boeddhistische meditatie leert ons hoe we onze hersenspinsels kunnen loslaten, om terug te keren in het hier en nu. Meditatie door ontspanning.

Je gaat onder een vilten cocon zitten, sluit de buitenwereld uit, telefoon weg, je hoeft niets meer. Door je op een simpele omgeving te concentreren verschijnen eerst al die woeste gedachten voor je geestesoog, maar na verloop van tijd komen ze tot rust. Alleen, onze gedachten zijn gedreven, en we krijgen ze moeilijk onder controle; meditatie door ontspanning lukt pas na zeer lange oefening.

Lukt het je, dan kom je in het nirwana. Dan kun je, zoals Meister Eckhart zegt, woordloos bij de dingen te staan. Wow, prachtig. Eckhart noemt dat woordloos schouwen ook wel een toestand van *Abgeschiedenheit* of *Gelassenheit*.

Naast de meditatietraining door ontspanning bestaat de meditatie door inspanning. Daarvoor moeten we bij de Franse filosoof René Descartes wezen."

Wist niet dat René Descartes mediteerde.

"Er wordt zelden bij stilgestaan, maar de vader van het westerse rationalisme, de man die voor ons denken wetenschappelijk empirische regels opstelde, die het Westen tegenover het Oosten heeft geplaatst, heeft een boek geschreven dat 'Meditaties' heet."

Waarin hij al zijn regels weer probeerde los te laten.

"Integendeel. Hij stelt dat we ons dagelijks in de luren laten leggen door onze gedachten. Wij laten ons wereldbeeld uit de klau-

wen lopen doordat we veel te wild beelden tot ons laten komen, en slordig met concepten omspringen. De filosoof Wittgenstein zou dat later de beheksing van ons verstand door de middelen van onze taal noemen."

We zijn te slordig, we kijken niet goed.

"Ja, en dat kun je proberen weg te mediteren, maar je kunt jezelf ook leren de beelden op een goede manier tot je te laten komen, een selectie te maken waardoor de concepten waar ik nu mee werk sterker worden. In dat geval ga je niet onder de cocon zitten, in de hoop dat de gedachten langzaam vervagen, maar ga je juist onder dat vilt heel hard nadenken over wat bijvoorbeeld beeld-

Filosofie is een soort meditatie: door inspanning houvast weten te vinden in de kluwen van wilde gedachten

vorming is, of oordeelsvorming. Dat is de inspanning die Descartes pleegt."

Een totaal andere methode.

"Weet jij wat methode betekent?"

Nee.

"Met hodos betekent 'weg waarlangs je gaat', de hobbels die je neemt, de route die je kiest door de chaos van beelden en concepten die dagelijks op je af komen. Jij bepaalt de richting die je opgaat. Dat is wat Descartes doet door heel hard na te denken over de manier waarop ons verstand en de zintuiglijkheid werkt.

Filosofie is in die betekenis meditatie: door ongelooflijke inspanning conceptueel houvast weten te vinden in die kluwen van wilde gedachten. Beeldende kunst zit ook aan die kant: de kunstenaar probeert niet met taal of concepten houvast te vinden, maar met beelden routes uit te stippelen, handvatten te bieden, leuning te maken die ons helpen grip te krijgen op die chaos. Dat blijkt ook uit het gesprek met Van der Laaken, hij heeft een enorme ambachtelijke inspanning moeten leveren om de cocon te bouwen, hij is er jaren keihard mee aan het werk geweest. Geen ontspanning maar inspanning."

Maar uw methode van meditatie ligt bij Descartes: bij de inspanning.

"Dat ik moeite heb met de ontspanning onder de vilten cocon wil niet zeggen dat ik de methode afkeur. Mijn oude moeder zei altijd: je moet het een doen en het ander niet laten."

Sloop van de stilte

Jean Jacques Suurmond

Ach Ichthuskerk, je ziet er niet uit. Op foto's zie ik hoe een graafmachine in je ingewanden hapt. Betonplaten hangen schots en scheef, mijn oude studeerkamer is een tochtig hol waardoor de geest van Pinksteren giert. Die is als de wind: soms blaast ze nieuw elan en inspiratie in, andere keren rukt en trekt ze alles omver. In de pastorie waar ik veertien jaar gewoond en gewerkt hebt, rijst alleen nog stakerig de wenteltrap op uit het puin.

Met jouw sloop, kerk, verdwijnt iets unieks in de wijk. Jouw stenen spaarden een ruimte voor stilte uit, te midden van de flatgebouwen en rammelende winkelkarretjes. Die stilte herinnerde eraan dat echt geluk niet ligt in de dingen die we kopen en consumeren, maar in wat ze overstijgt. Zoals de betekenis van iemands gezicht ook niet gevonden wordt in de afzonderlijke onderdelen van mond, neus, ogen en oren. Die ligt daaraan voorbij in de stille, oneindig wisselende uitdrukking die zij samen vormen.

Jouw kleine pijporgel vulde niet alles op met luide emotionele muziek maar maakte met ijle, heldere klanken de stilte hoorbaar. Biddend voor de flakkerende paaskaars, ervoer de gemeente dat zij samen veel meer waren dan elk afzonderlijk ooit zou kunnen zijn. Zoals ook jouw stenen op zichzelf niets betekenen, naakt verspreid als ik ze nu zie liggen op het gras waar eens mijn dochters achter hun konijn aan renden. Alleen samen vormden die stenen een schrijn voor een stilte die de gewone dingen overstijgt, een surplus of overvloed van betekenis, als het gezicht van God.

Ach Ichthuskerk, wat heb ik veel herinneringen aan je. Wat heb jij mij gevormd, en waarde aan mijn leven toegevoegd. Terwijl naast jou de fotograaf in zijn studio fotografeerde en de dokter dokterde, de auto's voor de supermarkt parkeerden en mensen met zware tassen zeulden, voerden je daken van wisselende hoogte een onophoudelijke stille dans uit, als een gebed. Je doopvont waste het innerlijk schoon; je kapel riep het gebed in ons wakker; je kleurige ramen openden de ogen voor wat onzichtbaar is; je kansel veraste de oren met ontregelende bijbelverhalen; je lange tafel maakte brood en wijn tot voedsel voor de ziel. Zo redde jij onze alledaagse bezigheden van wassen, kijken, spreken, luisteren, eten en drinken uit hun doodse banaliteit, door ze op te tillen in een bezielend verband.

Je bent niet de enige. Wat jou nu overkomt, is het lot van veel kerkgebouwen in ons land. Geschat wordt dat de komende tien jaar nog zeker anderhalf duizend kerken worden gesloten. Een dramatisch aantal. Soms krijgen ze een andere bestemming als winkel, sauna, bibliotheek of atelier. Ze worden gewone gebouwen met een nuttige, dus alledaagse functie.

Steeds minder kerken blijven er over die midden in het gedruis en gewoel van een dorp of wijk een liturgische stilte uitsparen, en zo mensen helpen dichterbij de diepe betekenis van hun bestaan te komen. Want, zegt de Franse schrijver-piloot Antoine de Saint-Exupéry, de waarheid die we zoeken komt niet als een antwoord op onze onrustige vragen, maar als hun opheffing.

Ach Ichthuskerk, jij bracht mij dichterbij de eeuwigheid maar bent zelf niet eeuwig gebleven, noch al die andere gebouwen die zullen verdwijnen – hoewel sommige monumentale kerken wel de schijn proberen op te houden.

Zou die wenteltrap op de foto, die zich als een laatste, ontvleesde bewoner uit het puin opricht, uitzien naar een ander, vriendelijker waaien van de geest? Naar een nieuw oplichten van het gelaat van God in een wereld zonder kerkgebouwen?